

Sygn. akt I CSK 577/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSA Andrzej Niedużak (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa P. K., J. K., H. K. i X.Y.
przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Infrastruktury obecnie Ministrowi
Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej
o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 czerwca 2012 r.,
skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 maja 2011 r.,

**oddala skargę kasacyjną P. K., w pozostałej części skargę
kasacyjną odrzuca i zasądza na rzecz pozwanego Skarbu
Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa: od P. K.
1.350 zł, od X.Y. 540 zł oraz od J. K. i H. K. po 405 zł tytułem
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

P. K., J. K., H. K. i X.Y. w pozwie wniesionym w dniu 5 listopada 2009 r. domagali się zasądzenia na ich rzecz od Skarbu Państwa – Ministra Infrastruktury kwoty 100 000 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu. Twierdzili, że wobec utrzymywania normatywnych ograniczeń regulowania czynszów najmu lokali mieszkalnych, ponieśli szkodę wyrażającą się różnicą pomiędzy wysokością czynszów możliwych do uzyskania na wolnym rynku a wysokością czynszów regulowanych ustawowo. Powodowie zastrzegli, że w niniejszym postępowaniu dochodzą jedynie części należnego odszkodowania, którego łączną wysokość obliczali na kwotę 2 456 081,89 zł.

Pozwany Skarb Państwa wnosił o oddalenie powództwa, podnosząc zarzut przedawnienia roszczeń.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2010 r. oddalił powództwo i zasądził od powodów na rzecz strony pozwanej 3 600 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Sąd Okręgowy ustalił, że powodowie są współwłaścicielami kamienicy położonej w K. przy ul. K. nr [...] w następujących częściach ułamkowych: P. K. w 1/2 części, X.Y. w 4/10 części oraz H. K. i J. K. po 3/10 części. Kamienica składa się z 14 lokali mieszkalnych, spośród których 12 lokali we wskazywanym okresie było zajmowanych przez najemców na podstawie decyzji administracyjnych. Czynsz najmu był reglamentowany. Sąd pierwszej instancji uwzględnił podnoszony zarzut przedawnienia roszczeń uznał, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (K 4/2005, OTK-A 2005/4/37, Dz. U. 2005/69/626) zniósł wszystkie ograniczenia związane z czynszami regulowanymi. Wyrok ten wszedł w życie z dniem ogłoszenia, tj. 26 kwietnia 2005 r. Powodowie dochodzili odszkodowania za okres od dnia 12 listopada 1994 r. do dnia 26 kwietnia 2005 r. Powództwo wytoczyli dnia 5 listopada 2009 r.

Powodowie wnieśli apelację zarzucając naruszenie art. 442 k.c. (obowiązującego przed dniem 10 sierpnia 2007 r.), art. 417¹ §1 k.c. i art. 5 k.c. przez przyjęcie, że bieg terminu przedawnienia roszczeń powinien być liczony od dnia 26 kwietnia 2005 r., brak uznania, że zarzut przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Dalsze zarzuty dotyczyły naruszenia art. 328 §2 k.p.c. przez pominięcie w motywach wyroku wyjaśnienia

znaczenia wyroku zapadłego dnia 19 czerwca 2006 r. przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu w sprawie znanej jako Hutten-Czapska przeciwko Polsce (skarga nr 35014/97), dla ustalenia daty początkowej biegu terminu przedawniania roszczeń powodów. Wnioski apelacji zmierzały do zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia powództwa w całości, ewentualnie jego uchylenia i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 27 maja 2011 r. oddalił apelację i zasądził od powodów w częściach równych na rzecz strony pozwanej kwotę 2 700 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego. Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko, że roszczenie było przedawnione i pozwany skutecznie zgłosił zarzut przedawnienia. Dla uznania, że rozpoczął się bieg terminu przedawnienia konieczne jest, aby poszkodowany dowiedział się zarówno o szkodzie jak i osobie odpowiedzialnej. Sąd Apelacyjny przychylił się do poglądów wyrażonych w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego, że bieg terminu przedawnienia nie musi być związany z zaistnieniem zdarzenia, z którego powstało zobowiązanie. Bywa, że ustawodawca określa moment, od którego rozpoczyna bieg termin przedawnienia. Może to być związane z chwilą wymagalności roszczenia, a w przypadku występowania stanu prawnego złożonego, dopiero wystąpienie ostatniego zdarzenia prawnego składającego się na ten stan może skutkować zaistnieniem stanu wymagalności roszczenia. Dalej sąd drugiej instancji stwierdził, że w rozpoznawanej sprawie początek biegu terminu przedawnienia przypada na dzień 26 kwietnia 2005 r., tj. dzień wejścia w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (K 4/2005), kiedy to wszystkie ograniczenia związane z podwyższaniem czynszu w lokalach stanowiących własność osób fizycznych zostały wyeliminowane. Sąd stwierdził, że drogę do żądania odszkodowań za ograniczenia podwyżek czynszu otworzył polskim kamienicznikom nie Europejski Trybunał Praw Człowieka, lecz Trybunał Konstytucyjny. Orzeczenie tego Trybunału w sprawie Marii Hutten-Czapskiej nie ma charakteru prejudycjalnego w rozumieniu art. 417¹ §1 k.c. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka może stanowić prejudykat w postępowaniu krajowym jedynie dla stron postępowania przed Trybunałem, czyli dla osób, które wniosły skargę przeciwko Polsce. Dzieje się tak z mocy art. 46 Konwencji z dnia 4 listopada

1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, której Polska jest stroną. Sąd Apelacyjny stwierdził również, że apelujący nie wykazali aby strona pozwana podnosząc zarzut przedawnienia korzystała ze swojego prawa w sposób sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa bądź z zasadami współżycia społecznego. Sąd drugiej instancji zauważył również, że powodowie nie wykazali aby w ramach obowiązującego w przeszłości porządku prawnego podejmowali próby podnoszenia wysokości czynszu, lecz z uwagi na regulacje prawne ich starania były nieskuteczne.

Skarga kasacyjna powodów została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 442 § 1 k.c. obowiązującego w dacie zdarzenia, poprzez uznanie, że roszczenie powodów jest przedawnione co doprowadziło do oddalenia powództwa. Wnioski skargi kasacyjnej zmierzały do uchylenia zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazania sprawy temuż Sądowi do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wnosiła o jej oddalenie i zasądzenie od powodów na jej rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należało ocenić, czy skarga kasacyjna wniesiona przez powodów J. K., H. K. i X.Y. była dopuszczalna. Stosownie do art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych. Jeżeli powodów łączyło współuczestnictwo, które nie było współuczestnictwem koniecznym (w rozumieniu art. 72 § 2 k.c.), ani jednolitym (art. 73 § 2 k.c.) wartość przedmiotu zaskarżenia w postępowaniu kasacyjnym oznacza się odrębnie dla roszczeń każdego z powodów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2000 r., I CZ 48/00, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2006 r., III CZP 24/06, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24

sierpnia 2007 r., I CZ 91/07, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2009 r., IV CZ 105/08, nie publ.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2011 r., IV CSK 377/11, nie publ.). Odszkodowanie za szkodę współwłaścicieli kamienicy związaną z brakiem możliwości podwyższania stawek czynszu najmu lokali w okresie obowiązywania przepisów regulujących stawki czynszu nie powodowała konieczności łącznego dochodzenia przez nich roszczeń ani wydania wyroku dotyczącego niepodzielnie wszystkich współuczestników.

Jak wynika z treści pozwu współwłasność jest współwłasnością w częściach ułamkowych (art. 196 §1 k.c.). Powodowie wskazali w jakich konkretnie częściach są współwłaścicielami kamienicy: P. K. jest współwłaścicielem 1/2 części nieruchomości, X.Y. 4/10 części, a H. K. i J. K. po 3/10 części nieruchomości. W takich też częściach byli zobowiązani do ponoszenia wydatków i ciężarów związanych z utrzymaniem kamienicy (art. 207 k.c.). Powodowie nie podnosili, aby ustalili inny sposób obciążenia współwłaścicieli wydatkami i ciężarami związanymi z utrzymaniem kamienicy. Wartość przedmiotu zaskarżenia należało więc ustalić dla każdego z powodów z osobna przy uwzględnieniu wielkości udziałów we współwłasności i dyspozycji art. 207 k.c. W przypadku uwzględniania powództwa w takich proporcjach zasądzona zostałaby na rzecz powodów dochodzona kwota. Skoro powodowie łącznie dochodzili kwoty 100 000 zł, to odszkodowanie należne powodowi P. K. odpowiadałoby kwocie 50 000 zł, X.Y. kwocie 20 000 zł oraz H. K. i J. K. kwocie po 15 000 zł. W złożonej skardze kasacyjnej wartość przedmiotu zaskarżenia w części dotyczącej powodów X.Y., H. K. i J. K. była niższa niż 50 000 zł. W tej części skarga kasacyjna podlegała odrzuceniu jako niedopuszczalna, zgodnie z art. 398⁶ § 1 k.p.c. w związku z art. 398² § 1 k.p.c.

Rozpoznając skargę kasacyjną P. K. należy wskazać na dysonans pomiędzy sformułowaniem zarzutu wypełniającego podstawę skargi i jego uzasadnieniem. W zarzucie podniesiono błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 442 § 1 k.c. (obowiązującego w dacie zdarzenia), w uzasadnieniu tego zarzutu skarżący stwierdził jednak, że interpretacja normy prawnej zawartej w art. 442 § 1 k.c. nie budzi wątpliwości, niemniej jednak jej zastosowanie przez sądy obu instancji było niewłaściwe. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i w piśmiennictwie przyjmuje się, że naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie oznacza tzw.

błąd w subsumcji, to znaczy przyporządkowaniu konkretnego stanu faktycznego abstrakcyjnemu stanowi faktycznemu zawartemu w normie prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2008 r., I CSK 187/08 – nie publ.) Obowiązkiem skarżącego zarzucającego w skardze kasacyjnej naruszenie prawa materialnego jest konkretyzacja sposobu naruszenia prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2006 r., I CSK 274/06 – nie publ.). Analiza uzasadnienia skargi kasacyjnej prowadzi do wniosku, że zdaniem skarżącego sądy orzekające naruszyły art. 442 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w przyjęciu, że wejście w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (K 4/2005), które nastąpiło w dniu 26 kwietnia 2005 r. dało początek biegowi terminu przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody związanej z utrzymywaniem przez Państwo czynszów regulowanych.

Stosownie do art. 417¹ § 1 k.c. odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez wydanie aktu normatywnego, uwarunkowana jest stwierdzeniem we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą (niekonstytucyjność przepisu). Obecnie nie budzi wątpliwości, że stwierdzenie niekonstytucyjności aktu normatywnego, prowadzące do jego eliminacji z porządku prawnego może nastąpić jedynie w wyniku kontroli hierarchicznej zgodności aktów normatywnych dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2010 r., II CSK 370/09 – nie publ.). Jednak uproszczeniem byłoby twierdzenie, że w każdym przypadku stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu aktualizuje się przesłanka odpowiedzialności odszkodowawczej Państwa.

Uchylony ustawą z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. 2007/80/538) art. 442 § 1 k.c. stanowił, że roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże w każdym wypadku roszczenie przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę. Trybunał Konstytucyjny kilkakrotnie poddawał krytycznej analizie przepisy ustaw normujących najem lokali mieszkalnych oraz chroniących prawa lokatorów. Trafnie sądy orzekające w obu instancjach uznały, że wyrokiem

z dnia 19 kwietnia 2005 r. (K/2005, OTK-A 2005/4/37), który wszedł w życie dnia 26 kwietnia 2005 r., Trybunał Konstytucyjny orzekając o niezgodności z Konstytucją art. 1 pkt 9 lit. a ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów (...) (Dz. U. 2004/281/2783) oraz niezgodności z Konstytucją art. 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie prawa lokatorów (...) (Dz. U. 2004 r. Nr 281, poz. 2786) zniósł ostatecznie pozostałe ograniczenia swobodnego kształtowania czynszów najmu lokali. W uzasadnieniu wyroku Trybunał stwierdził m.in. „Od chwili ogłoszenia niniejszego wyroku w Dzienniku Ustaw istnieje tym samym więc możliwość ustalenia wysokości opłat za używanie lokalu w drodze umowy”. W przedstawionych okolicznościach nie może budzić wątpliwości, że poszkodowani dowiedzieli się o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia (art. 442 § 1 k.c.). W tym miejscu wypada dodać, że w okolicznościach niniejszej sprawy nie jest potrzebne rozważanie znaczenia jakie dla sytuacji prawnej powodów miały wcześniejsze wyroki Trybunału Konstytucyjnego, których przedmiotem była ocena konstytucyjności czynszów regulowanych. Nie miałyby to bowiem wpływu na sposób rozstrzygnięcia w tej sprawie.

W skardze kasacyjnej podnoszono, że żaden ze wskazywanych przez Sąd Apelacyjny wyroków Trybunału Konstytucyjnego nie uzdrowił sytuacji ukształtowanej przez wieloletnie obowiązywanie ustawodawstwa w zakresie czynszów regulowanych. Dopiero na skutek wyroku pilotażowego w sprawie Hutten-Czapskiej wydanego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, polskiemu rządowi zalecono podjęcie działań o charakterze systemowym. Dalej wskazywano, że chwila wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wyroku w sprawie Hutten-Czapskiej powinna być uznana jako cezura czasowa, od której winien być liczony bieg terminu przedawnienia roszczeń odszkodowawczych względem Skarbu Państwa. Tezę tę wzmacniać ma zdaniem skarżącego pilotażowy charakter wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Stanowisko skarżącego nie zasługuje na uwzględnienie. Po pierwsze w żadnym stopniu nie została podważona teza o definitywnym uwolnieniu czynszów regulowanych z dniem ogłoszenia wyroku trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (K 4/2005). A zatem cel niniejszego procesu poczynając od dnia 26 kwietnia 2005 r. mógł być

realizowany. Inaczej mówiąc, z dniem 26 kwietnia 2005 r. roszczenie powodów stało się wymagalne. Po wtóre, nie ma normatywnych podstaw do twierdzenia, iż ostateczny wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydany w sprawie o naruszenie przez Polskę art. 1 protokołu nr 1 do Konwencji (prawo do poszanowania mienia) jest tożsamy ze stwierdzeniem niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą. W judykaturze Sądu Najwyższego była rozważana problematyka wpływu wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na orzeczenia sądów krajowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2008 r., V CSK 271/08 OSNC-ZD 2009/3/78, uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., III CZP 16/10, OSNC 2011/4/38). Nie ma uzasadnionych podstaw do przypisywania wyrokom Europejskiego Trybunału Praw Człowieka znaczenia orzeczeń prejudycjalnych w rozumieniu art. 417¹ § 1 k.c. Ostateczny wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydany w sprawie ze skargi indywidualnej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej (art. 34 E.K.P.Cz.) stwierdzający naruszenie przez Polskę art. 1 protokołu 1 do konwencji (prawo do poszanowania mienia) w związku z utrzymywaniem przez polskiego ustawodawcę szeregu regulacji prawnych, które ograniczały prawo własności właścicieli nieruchomości, w tym uniemożliwiały swobodne ustalenie poziomu czynszów, nie jest tożsamy ze stwierdzeniem niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą w rozumieniu art. 417¹ § 1 k.c.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. i art. 398¹⁴ k.p.c., orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.

